

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ε. Γεωργιάδης

Ὁ Εὐστάθιος Γεωργιάδης ἐγεννήθη εἰς Πολυχνίτον Λέσβου τὸ 1802 καὶ ἀπέθανεν εἰς Βρίσαν τὸ 1911, εἰς ἡλικίαν 109 ἐτῶν.

Προήρχετο ἐκ πτωχῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας. Ἦτο ὁμῶς ἐπιμελέστατος καὶ ἐργατικός. Ἦσχολεῖτο μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν. Ἦτο καλλικέλαδος καὶ μὲ τὴν βοήθειαν καὶ προτροπὴν τῆς ἐκκλησίας ἐτελείωσε τὸ δημοτικὸν σχολεῖον τῆς γενετείας του.

Ὡς ἀριστοῦχον καὶ ἔχοντα ἐπίδοσιν εἰς τὰ γράμματα ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Μυτιλήνης τὸν ἐβοήθησε νὰ παρακολουθήσῃ μαθήματα Σχολαρχείου καὶ Γυμνασίου, εἰς τὰς Κυδωνίας, τὴν περίφημον Ἀκαδημίαν Κυδωνίων, διότι ἡ Μυτιλήνη ἐπὶ τῶν χρόνων του δὲν εἶχεν ἀποκτήσει ἀκόμη Γυμνάσιον.

Ἡ φιλομάθεια καὶ αἱ γνώσεις του ἐξέπληττον τοὺς καθηγητὰς καὶ εἰσηγήσει τούτων ἡ Ἱ. Μητρόπολις τὸν ἐβοήθησε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐγγραφῇ εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης. Μόνος του ἐξέμαθε τὴν Γαλλικὴν φιλολογίαν. Περαιτῶσας τὰς σπουδὰς του μετέβη εἰς Βέρνην, Βιέννην καὶ Παρισίους καὶ μετὰ διετίαν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γενέτειράν του.

Ἐπειδὴ ὀλόκληρος ἡ περιφέρεια ἐστερεῖτο ἱατροῦ, τοῦ ἐπρότειναν νὰ ἐγγραφῇ καὶ νὰ παρακολουθήσῃ δι' ἐξόδων κοινοτικῶν τὴν ἱατρικὴν μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Πολυχνίτον καὶ ν' ἀσκήσῃ τὴν ἱατρικὴν, ὅπερ καὶ ἐγένετο. Ἐπίστευεν ὅτι μόνον ἡ ἱατρικὴ θαίνει παράλληλα μὲ τὴν φιλοσοφίαν καὶ ὅτι εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν ἐπιστημῶν.

Ἐπὶ τῆς κλασικῆς μορφῆς ἱατροφιλοσόφου τῆς ἐποχῆς του. Ἐχαιρε μεγάλῃς ἐκτιμήσεως ὡς ἱατρός τόσο ἀπὸ τὸ τοῦρρικὸν στοιχεῖον, ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ ἑλληνικόν. Συγχρόνως ὑπῆρξεν ὁ συμβιβαστὴς κάθε ἀντιδικίας καὶ ὁ ἰθύνων καὶ συνετὸς νοῦς κάθε ἐθνικῆς ἐκδηλώσεως.

Ὅταν εὐρίσκετο μεταξὺ Τούρκων καὶ Χριστιανῶν συνιστοῦσε ὁμόνοιαν καὶ ἀλληλοσεβασμόν. Ὅταν εὐρίσκετο μεταξὺ Χριστιανῶν καλλιεργοῦσε τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν καὶ συνεχῶς ἐδίδασκε τοὺς νέους. Ἐπῆρξε φλογερὸς πατριώτης.

Οικογενειακή κατάσταση: Ἡ σύζυγός του κατήγετο ἐκ Βρίσας καὶ ἀπέκτησε 4 ἄρρενας καὶ 2 θήλειες ἀπογόνους. Ὑπῆρξεν ἀφιλοκερδέστατος καὶ δὲν ἐπεζήτησε νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, ἀσχολούμενος, κυρίως μὲ τὴν μελέτην τῆς ἱατρικῆς, τῆς φιλοσοφίας, περὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐθνεγεροσίας καὶ περὶ τὴν συγγραφὴν. Ἰδιαιτέρας φροντίδας κατέβαλε διὰ τὴν μόρφωσιν μόνον τῶν υἱῶν του. Ἐλεγεν ὅτι ἡ μόρφωσις καὶ ἡ γλωσσομάθεια εἶναι πολὺ μεγάλη περιουσία καὶ ἀνωτέρα πάσης κτηματικῆς. Καὶ πράγματι εἶχε δίκαιον. Τὰ παιδιά του μὲ τὴν μόρφωσιν τοῦ πήραν ὡς μεγαλέμποροι καὶ μεγαλοεπιχειρηματῆαι διέπρεψαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν.

Ὅταν νέοι ἐσπούδαζαν εἰς τὴν Σμύρνην κατ' ἐπανάληψιν τοὺς ἐπεσκέφθη καὶ μετέβη εἰς Κων)πολιν, Ρόδον καὶ Ἀλεξάνδρειαν. Ἀπαντὰ τὰ λοιπὰ οικογενειακὰ θάρη τὰ ἀνέλαβεν ἡ σύζυγός του μὲ τὰς θυγατέρας του.

Αἱ σχέσεις του μὲ ἐπιφανεῖς προσωπικότητες. Ἀναφέρεται ὅτι συνητήθη κατ' ἐπανάληψιν μὲ τὸν φιλικὸ Παλαιολόγο Λεμονῆ: «Τοῦ εἶπε ὅτι δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰ λεγόμενά του. Αἱ συνθήκαι ἐδῶ στὸ νησί μας εἶναι πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ Ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα. Οἱ Τούρκοι διαθέτουν ἐνταῦθα ἀρκετὲς δυνάμεις καὶ ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ φέρνουν μεγάλες δυνάμεις ἀπὸ τὴν ἀπέναντι ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ νὰ καταπνίξουν κάθε κίνησιν στὸ αἶμα. Δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος σοβαρὸς νὰ γίνῃ κακὸ στὸν τόπο μας, ὅπως συνέβη μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς Χίου. Τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον εὐρίσκεται εἰς πλήρη παρακμὴν, ἰδίως οἰκονομικὴν. Τὰ καλύτερα κτήματα τῶν Τούρκων ἠγοράσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ πλεῖστοι εἶναι τελείως ἀγράμματοι καὶ κατήνησαν ἐργάται εἰς τοὺς Ἕλληνας. Πρὸς τί λοιπὸν ἡ σπουδὴ τῆς ἐξεγέρσεως; Ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον Ἑλλάδα θὰ κριθῇ ἡ τύχη τῶν νήσων». Ἐπίσης εἶχε γνωριμίαν μὲ τὸν Βενιαμὶν Λέσβιον, τὸν ὁποῖον ἐκτιμοῦσε ἰδιαιτέρως ὡς ξεχωρὸν φιλόσοφον καὶ εἶχεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην ὄλα του τὰ συγγράμματα.

Τὸ ἔργον του. Ἀπ' ὅ,τι εἶχα ἀκούσει ἀπὸ παλαιούς συγγενεῖς καὶ φίλους καὶ ἰδίᾳ ἀπὸ τὴν θυγατέρα του καὶ γιὰ μὲν, ὁ Εὐστάθιος Γεωργιάδης στὰ μάτια μου ἐφαίνετο ὡς μία μορφή ἱατροφιλοσόφου κλασσικῆ, δεσπόζουσα εἰς τὴν περιφέρειαν Πολιχνίτου. Ὑπῆρξεν ἰκανὸς μελετητῆς καὶ πολυγραφοτάτος. Κατὰ πληροφoρίας τῆς γιὰ μὲν μου, περιέμενε διαρκῶς χρήματα ἀπὸ τὰ ξενιτεμένα παιδιά του γιὰ νὰ

ἐκδῶση τις ἱατρικῆς μελέτης του, πού μόνον οἱ τίτλοι των διεσώθησαν:

- 1) Περὶ ἔλνοοσίας καὶ μεγαλοσπληνιδῶν.
- 2) Ἐπίδρασις τῶν θερμότητων Πολιχνίτου ἐπὶ τῶν γυναικολογικῶν νοσημάτων καὶ ἐπίδρασις τούτων ἐπὶ τῆς γονιμότητος τῆς γυναικός. (Ἔλεγεν ὅτι μέγας συντελεστὴς τῆς αὐξησεως τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς ὠφείλετο στὰ θέρμα).
- 3) Περὶ ἐντερικῶν παρασίτων καὶ καταπολεμήσεις τούτων.

Ἦτο θαυμαστὴς τοῦ Ἰωάννου Καποδίστρια, Α΄ Κυβερνήτου τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἐγραψε διὰ τὸ ὀργανωτικὸν καὶ ἐκπαιδευτικὸν ἔργον του ἐκτενῆ μελέτην. Κατὰ τὸν Εὐστάθιον ὁ Καποδίστριας ἦτο ἡ μεγαλύτερα μορφή τοῦ Ἀγῶνος.

Δυστυχῶς, ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐνδιαφέρουσαι ἐργασίαι καὶ μελέται τοῦ Εὐσταθίου Γεωργιάδου παρέμειναν χειρόγραφες καὶ ἐκ τοῦ χρόνου ἐξέλιπον. Μόνον τὰ «Λεσβιακὰ» ἐξετύπωσεν. Ἀπὸ αὐτὰ καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τί πολύτιμον ἀνέκδοτον πνευματικὸν ὕλικὸν ἀπωλέσθη.

Ὅλοι οἱ διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς τὰ «Λεσβιακὰ» τὰ ὑπέδεχθησαν μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ συγχαρητηρίους ἐπιστολάς ἐπὶ μακρὸν ἐλάμβανεν. Δυστυχῶς, οὔτε μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐπιστολάς ἐπιφανῶν φιλολόγων ἀνευρέθη.

Τὰ «Λεσβιακὰ» ἐξετυπώθησαν εἰς Ἀθήνας τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1849. Εἶναι ἱστορία τῆς νήσου Λέσβου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ λατινικοῦ τοῦ Σ. Λ. Πλενίου (PLEHN) καὶ ἐπαυξηθεῖσα μετὰ διαφόρων προσθηκῶν.

Αἰσθάνομαι μὲ τὴν ἐπανέκδοσιν τοῦ βιβλίου τούτου μεγάλῃν χαρὰν καὶ ἰκανοποίησιν, διότι εἰς ἐμὲ τὸν δισέγγονόν του ἔπεσε ἡ μεγάλη τιμὴ, ἀφ' ἑνὸς νὰ τελέσω πνευματικὸν μνημόσυνον εἰς τὸν πρόγονον καὶ συνάδελφόν μου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνα τόσον ἀξιόλογον καὶ ἐνδιαφέρον δυσεύρετον βιβλίον ἀπὸ τὴν ἀφάνειαν νὰ φέρω εἰς δημοσιότητα, προσφέρων οὕτω καὶ ἐγὼ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὰς πνευματικὰς παραδόσεις τῆς Λέσβου καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν της. «Κρεῖσσόν ἐστι τὸ κατὰ δύναμιν εἰσενεγκεῖν ἢ τὸ πᾶν ἐλλεῖπειν».

Μυτιλήνη τῆ 24 Δεκεμβρίου 1972

ΜΑΪΣΤΡΟΣ Σ. ΣΑΒΒΑΣ

Ἐπιτὴν Ἀντιπροσούδα Μανωλάμα. Τὰ εἰρηρικά ἔργα ἦσαν: Μανόλης - Ἀριστοειδής - Γεωργιάδης - Γεωργιάδης τὰ κρητικά: Μανωλάμα, Σελανδία, Ἀγροδίτσα ἔργα
Ἐπιτὴν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΟΦΩΤΙΣΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Ένας από τους παλαιότερους λογίους τής Λέσβου είναι ο Ευστάθιος Γεωργιάδης, σύγχρονος, μεγαλείτερος μόνον κατά δύο χρόνια (1802) του Σταυράκη Αναγνώστη, του συγγραφέα τής περίφημης «Λεσβιάδας», που ή πρόσφατη φωτότυπη επανέκδοσή της με πρόλογο του Κώστα Τσέλεκα και δική μου εισαγωγή για τή ζωή, τήν καταπληκτική εκπαιδευτική του δράση και τò έργο του, ξαναζωντάνεψε τήν ξεχασμένη μορφή του. Πιò ξεχασμένη και σχεδόν δυθισμένη στην αφάνεια είναι ή μορφή του Ευσταθίου Γεωργιάδη, γιατί κανείς δέν θρέθηκε να γράφει δυò λόγια για τò έργο του, ενώ στα χρόνια του είχε φήμη μεγάλου ιατροφιλόσοφου και πνευματικού τοπικού παράγοντα, ας πούμε ήγέτη, που κλεισμένος άμετασάλευτα επί ένα αιώνα περίπου στο χωριό του, τόν Πολυχνίτο, δούλεψε στα νταμάρια, κοντά στο δοκιμαζόμενο έλληνικό στοιχείο, του λαού τών πατέρων και τών συμπατριωτών του, με αποτέλεσμα ή άθόρυδη έθνική του εργασία και ή ίδια ή πνευματική παρουσία του ως ιατροφιλόσοφου ευρωπαϊκής παιδείας και γλωσσογνωσίας, πανελληνίας φήμης, ν' ακτινοβολήσει στις ψυχές τών νέων τής περιοχής και όλου του νησιού, σαν πρότυπο και ιδανικό ζωής και να τούς έμφυτεύσει τόν έρωτα τής παιδείας, τήν αναζήτηση ύψηλότερων στόχων ζωής — τόν πατριωτισμό.

Ο Ευστάθιος Γεωργιάδης είναι ο γενάρχης* μιὰς σειράς ευγενικών μορφών σοφών ιατροφιλόσοφων, που άκροβολισμένοι μετά τò

* Γενάρχης επίσης, σύγχρονος του Γεωργιάδη, είναι ο Ίωάννης Φωτιάδης, μέγας ιατροφιλόσοφος του Μανταμάδου. Σπουδασμένος κι αυτός στη Γερμανία, γύρισε στο χωριό του και έμεινε εκεί, όηρητώντας τήν πατρίδα του, ως τò θάνατό του, χωρίς κι αυτός, όπως ο Γεωργιάδης, «τοίς κείνων ρήμασι πειθόμενοι», να επίζητήσει πλατύτερους όρίζοντες, ανάλογους με τίς ουδές του και τήν αξία του (βλ. Στ. Αναγνώστου: «Η Λεσβιάς Ώδή, Σμύρνη 1850, σελ. 65). Σύγχρονος επίσης του Γεωργιάδη, εκτός απ' τò Σταυράκη Αναγνώστη, είναι ο μέγας φιλόλογος και αρχαιολόγος — πρώτος αρχαιολόγος τής Ελλάδας — Παναγιώτης Εδστρατιάδης από τò Μανταμάδο, που τò προδρομικό, τò καθιδρυτικό έργο του στη νεοελληνική αρχαιολογία τρέφει με τήν έρευνά του τήν έθνική μας παιδεία.

1870 σ' όλα τα κεφαλοχώρια της Λέσβου, έπαιξαν, μαζί με τους δασκάλους, τεράστιο ρόλο στην πνευματική και εκπαιδευτική αν-γέννηση του νησιού, ως τοπικοί παράγοντες. Στο Πλωμάρι ο Μα-λιάκας Λαΐλιος και ο Άγιακάτσικας, στη Βρίσα ο Παναγιώτης Περρής, στα χωριά της Γέρας ο Κουντουράς, στα Τελώνια ο Φω-τιιάδης, στην Πέτρα ο Δημ. Ζαφειράκης, στο Μόλυβο ο Σωκράτης Φωτιιάδης, στη Σκαμνιά ο Πατογιάννης, στην Καλλονή ο Κυπρια-νός, για να περιορισθώ σε μερικά μόνο ονόματα, που το έργο τους ήταν πλατύτερα γνωστό πάνω στο νησί και αποτελούσαν τα ριζιμιά λιθάρια της εθνότητας και τα σύμβολα της πνευματικότητας στην περιοχή τους. Με τα δημοσιεύματά τους στις έφημερίδες της Μυτι-λήνης έκαναν πλατύτερη την ακτινοβολία τους πάνω σ' όλο το νη-σί. Ποιός θα ξεχάσει τα άρθρα και τα χρονογραφήματα του «Ίάπω-να» (Φωτιιάδης της Άντισσας), τη δράση του Κυπριανού της Καλ-λονής, ή του ακατάδλητου εκείνου Παναγιώτη Περρής, που με το ψευδώνυμο «Βρυσαγώτης» δέν έπαψε επί μισό περίπου αιώνα να θερμαίνει, να οδηγεί, να φωτίζει με τη σφριγηλή πένα του όλη τη Λέσβο; Ο Βρυσαγώτης ήταν ο γνησιώτερος μαθητής του Γεωρ-γιάδη. Άνάμεσα στους δικεκριμένους ιατροφιλόσοφους της Λέσβου κατά τον περασμένο αιώνα, ο Σταύρος Γ. Τάξης στις πολύτιμες ση-μειώσεις του βιβλίου του «Συλλογή Ποιημάτων» (Άθήναι 1880, σελ. 26) αναφέρει και το συμπατριώτη του απ' τη Βατούσα Γ. Γώ-γο, στον όποιο και αφιερώνει το βιβλίο του. Τόσον αυτός, όσο και ο αδελφός του Γρηγόριος Γώγος, καθηγητής της Χάλκης και δει-νός θεολόγος και συγγραφέας πολλών έργων (βλ. «Αιολική Βιβλιο-γραφία» άρ. 78, 79, 82 κλπ.) δημιούργησαν πνευματική κίνηση στη βορεινή Λέσβο του Όρδύμνου, όπως και ο Γεωργιάδης με κέν-τρο τη Βρίσα ακτινοβόλησε σ' όλη την έπαρχία Πολιχνίτου και σ' όλη τη Λέσβο.

Ο Γεωργιάδης γεννήθηκε το 1802 και πέθανε στα 1911, χωρίς ούτε στιγμή να εγκαταλείψει την εθνοφωτιστική του έπαλξη, απο-ζητώντας το έρχομό της πολυπόθητης ελευθερίας του νησιού. Δέν πρόφτασε να χαιρετήσει με δάκρυα τον έρχομό της, γιατί πέθανε ένα χρόνο πρωτότερα (1911) υπεραιωνόβιος. Ο καθαρός του ήμως λογισμός, που τον κράτησε άδούλωτο ως στις τελευταίες του στι-γμές, την προμάντεψε, την είδε να έρχεται φορτωμένη με τα ρό-δα της Λεσβιακής Άνοιξης. και να δικαιώνει την πρόβλεψη που έκανε στα χρόνια του Είκοσιένα και άργότερα στους θερμόαιμους νέους της πατρίδας του, ότι κάθε επαναστατική κίνηση πάνω στο νησί είναι προορισμένη να πνιγεί στο αίμα κι ότι ή άπελευθέρωση της Λέσβου δέν εξαρτάται μόνο απ' τον πατριωτισμό του λαού της, αλλά και από πολλούς άλλους παράγοντες, που όσο κι αν άργήσουν, θα έρθουν μάν ήμέρα, φτάνει να μάς βρουν ζωντανούς και Έλληνες

στην ψυχή. Για να γίνει αυτό, εκήρυχνε ὁ Γεωργιάδης, χρειάζεται δουλειά θετική για τὴν ἀνάπτυξη τοῦ νησιοῦ καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα παιδεία, ἱστορική μνήμη, ἐπιστημονικὸ πνεῦμα.

Γιὰ νὰ ἐμφυτεύσει στοὺς συντοπίτες του τὸν πατριωτισμὸ καὶ νὰ γεμίσει ἀπὸ περηφάνια τὴν ψυχή τους γιὰ τὸ τί ἦταν ἡ Λέσβος στὰ παλιὰ χρόνια καὶ πῶς κατάντησε κάτω ἀπὸ τὴ μακραίωνη σκλαβιά, ἐπιχείρησε ἔργο παράτολμο γιὰ τὴν ἐποχὴ του, ἔργο δύσκολο καὶ δαπανηρό: Μετάφρασε μὲ πολὺ κόπο ἀπὸ τὰ λατινικὰ τὸ ἱστορικὸ σύγγραμμα τοῦ Πλενίου καὶ τὸ τύπωσε μὲ τὴ βοήθεια ὀλίγων συνδρομητῶν στὰ 1849, μὲ τὸν τίτλο «Λεσβιακά», συμπληρώνοντας τὸ ἔργο μὲ διάφορες σημειώσεις γιὰ τὴ βυζαντινὴ καὶ νεώτερη Λέσβο. Αὐτὸ τὸ βιβλίον ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα νὰ ἀποτελεῖ ἕνα ἀληθινὸ θησαυρὸ, παρ' ὅλον ὅτι ἤρθαν στὸ φῶς νέα στοιχεῖα.

Στὴ σειρά τῆς «Λεσβιακῆς Βιβλιοθήκης» ὕστερα ἀπὸ τὴ «Λεσβιάδα» τοῦ Σταυράκη Ἀναγνώστου, τὰ «Λεσβιακά» τοῦ Σπύρου Ἀναγνώστου, καὶ τὴν «Παναηγυρικὴ Τετραλογία» τοῦ Γ. Ἀριστέιδου, τὰ «Λεσβιακά» τοῦ Εὐσταθίου Γεωργιάδη πιάνουν μιὰ δική τους θέση καὶ δίνουν πολὺτιμα στοιχεῖα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μυθολογίας, τῆς τοπογραφίας καὶ τῆς γραμματολογίας, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ βίου τῆς, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερο, γιὰ τὸ βιβλίον αὐτό, ἄσχετα μὲ τὴν ἀξία του, ποὺ δὲν εἶναι μικρὴ καὶ πάντα θὰ κρατᾷ τὴ θέση του στὴ βιβλιογραφία τῆς Λέσβου, γιὰ τὸ συγγραφέα καὶ ὁ μεταφραστὴς - συμπληρωτὴς του δούλεψαν μὲ εὐσυνειδησία ἐπισημονικὴ πᾶνω στοὺς συγγραφεῖς καὶ τίς πηγές, συγκεντρώνοντας, ὡς μέλισσες τὰ διάσπαρτα στοιχεῖα, τὸ βιβλίον αὐτό, τὸ ξαναλέγω, εἶναι γιὰ μᾶς τοὺς Λεσβίους ἕνα ἱστορικὸ κειμήλιον, ντοκουμέντον τῆς νεώτερης ἱστορίας μας μεγάλης ἀξίας, γιὰ τὴν ἔκδοσίν του στὰ 1849 ἀποτελεῖ τὸ γλυκοχάραμα τοῦ πατριωτισμοῦ πᾶνω στὸ νησί μας καὶ οἱ σελίδες του διαβάστηκαν μὲ δάκρυα καὶ ἄχτι καὶ ἔγιναν στὶς ψυχὰς νέων καὶ παλιῶν πηγὴ ἀναβαπτισμοῦ καὶ ἀφύπνισης. Ἡ ἐπὶ γενεὴ πολυχρησία του τὸ ἔρριξε σὲ μιὰν ἄνευ προηγουμένου σπανιότητα — σὲ σημεῖον, ποὺ καὶ ὁ ἴδιος ὁ δισέγγονός του κ. Μαΐστρος Σ. Σάββας νὰ ἔχει στὰ χέρια του ἕνα μοναδικὸ ἀντίτυπον, μὲ λυτὰ φθαρμένα φύλλα καὶ μὲ ἐλλιπεῖς ὅλο τὸ πρῶτον μέρος, ποὺ φιλότιμα τὸ ἀντέγραψε, ὅπως καταφαίνεται ἀπ' τὸ γραφικὸν του χαρακτήρα, ὁ νέος, τότε, φιλόλογος καθηγητὴς Χρῆστος Παρασκευαΐδης, ὁ γνωστὸς συγγραφέας τοῦ μνημειώδους ἔργου «Ἡ Ἁγία Παρασκευή». Ἔργασίαν δύσκολην, ποὺ μαρτυρεῖ τὴν θέση ποὺ εἶχε τὸ βιβλίον αὐτό — προγονικὸ ἐγκόλπιον πατριωτισμοῦ — στὶς ψυχὰς τῶν πραγόνων μας μέσα στὸν περασμένον αἰῶνα τοῦ καταπληκτικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ διαφωτισμοῦ τῆς Λέσβου.

Πιρίνοντας την πρωτοβουλία γ' αναστήσει τὸν λησμονημένον πρόγονό του ἰατροφιλόσοφο Εὐστάθιο Γεωργιάδην καὶ δαπανώντας γιὰ τὴ φωτέκτυπη πανομοιοτύπη ἐπανεκδόση τοῦ ἀνεκτίμητου, πλὴν σχεδὸν ἀνύπαρκτου ἔργου του, καὶ δίνοντας παράλληλα τόσες ἀπ' τὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν πληροφορίες γιὰ τὸν ξεχασμένον πρόδρομον, ὁ πνευματικώτατος «παππῶζων» δισέγγονός του Ματθαῖος Σ. Σάββας, προσφέρει μιᾶν ἀνεκτίμητην ὑπηρεσίαν στὸ νησί του. Ἡ «Λεσβιακὴ Βιβλιοθήκη» ἀναγράφει τὸ ὄνομά του στὴ χρυσοχάρακτινὴν στήλην τῶν μεγάλων ἐνισχυτῶν τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου της.

Θεριστὴς τοῦ 1973

Γ. ΒΑΛΕΤΑΣ